

„PLANUL DACIC” AL LUI IOAN IACOB HERACLID DESPOT (1561-1563)

Cătălin PUNGĂ

În secolul al XVI-lea, tema unirii Moldovei cu Țara Românească și chiar cu Transilvania devenea tot mai deschis vehiculată, sub benefica înrăurire a noului curent renașcentist. De altfel, ideea unirii politice a românilor nu fusese străină nici domnilor din veacul anterior, dar intențiile se transformă acum în reușite, chiar dacă de scurtă durată. Identificată cu întreg spațiul celor trei țări române, „Dacia” era folosită ca pretext pentru ca puternicii timpului să-și impună stăpânirea asupra întregului spațiu locuit de români. Inițiativele veneau fie din Ardeal, sub protectoratul Habsburgilor, fie din Moldova sau Țara Românească, având, de cele mai multe ori, ocrotirea puternicului regat Polon. Petru Rareș, Mircea Ciobanul, Giovanni Battista Castaldo, Alexandru Lăpușneanu sau Despot Heraclitul. Acestea sunt doar câteva nume ale celor care au îndrăznit a visa la realizarea unui puternic stat „Dacic” precum cel realizat, la 1600, de Mihai Viteazul.

În articolul de față ne propunem să adunăm laolaltă argumente ce susțin afirmația potrivit căreia Despot Vodă a fost primul care a prezentat un plan concret și deschis de unire politică a celor două state românești extracarpătice. Această idee se regăsește și la alți autori, în scrierile anterioare dedicate lui Iacob Heraclide Despotul, dar nu a mai fost tratată separat până acum¹. În *proclamația* către Moldoveni, ținută cu prilejul înscăunării sale ca domn al Moldovei (1561), Despot a expus un plan de unire politică a Moldovei cu Țara Românească și de câștigare a independenței. Domnul-aventurier folosea drept argument latinitatea poporului român și făcea apel la reînvierea vechilor virtuți romane. Despot nu s-a limitat doar la declarații, ci a înfăptuit și câteva gesturi simbolice: a bătut monedă cu efigia sa, a comandat un sigiliu domnesc și a poruncit a se turna o coroană „regală” de aur, pe care avea să o poarte, ca stăpânitor, sub numele de „Ioan”. Coroana, sigiliul și moneda erau, cum este bine știut, atribute ale unui domn suveran și ale unui stat independent. Evident, planul dacic al lui Despot era prea îndrăzneț pentru acea epocă, iar punerea lui în practică cerea timp și mai ales răbdare pentru a nu leza susceptibilitățile puternicilor vecini.

Conștient de unitatea de origine a limbii și poporului român, precum și de necesitatea realizării unității politice a celor trei Principate românești, Despot a făcut eforturi pentru a împlini dezideratul unificării. Discursul pronunțat de el cu ocazia înscăunării este acela al unui conducător conștient de misiunea civilizatoare a Statului, pe care și-l dorea independent în virtutea unor tradiții glorioase și pline de răspundere: „dorința mea nu este

¹ Ștefan Andreescu, *Restitutio Daciae*, vol. I, *Relațiile politice dintre Țara Românească, Moldova și Transilvania în răstimpul 1526-1593*, Editura Albatros, București, 1980; Adina Berciu-Drăghicescu, *O domnie umanistă în Moldova. Despot-vodă*, Editura Albatros, București, 1980; Gheorghe Pungă, *Țara Moldovei în vremea lui Alexandru Lăpușneanu*, Iași, 1994.

alta decât aceea de a libera de tiranie țara și a o readuce în starea în care a fost în timpul ilustrațiilor mei părinți”². De asemenea, Heraclide promitea să lupte zi și noapte ca „să capete locurile Moldovei sale pe care le stăpânește păgânul”, pentru a face din Dunăre hotarul țării, „și nu numai acelea, dar și Țara Romanescă și toată Grecia”, cu ajutorul tuturor sfinților și „cu voi oameni sănătoși și războinici, coborători din valoroșii romani care au făcut să tremure lumea”. Ideea originii romane a poporului român era, la mijlocul secolului al XVI-lea, prea cunoscută pentru ca Despot – căruia nimic din cunoștințele umaniste ale timpului nu-i era străin – să nu o fi cunoscut, încă înainte de a veni ca domn în Moldova. Credem însă că izvorul acestor idei, de largă circulație europeană, se afla în mediul românesc. Dacă ideea unificării ar fi fost străină de mentalitatea colectivă românească a acelor vremuri, este greu de acceptat că aceasta ar fi găsit aici un ecou, cu atât mai mult cu cât ea venea de la un domn străin de religia țării³. Unii istorici, mai rezervați, sunt de părere că ar fi mai ușor de crezut că discursul lui Despot a urmărit o finalitate politică precisă, imediată, și nu un ideal mai îndepărtat, oarecum utopic pentru acea epocă. Despot a știut că țara avea să fie receptivă la pomenirea timpurilor de glorioase fapte ale strămoșilor, la afirmarea originii romane a locuitorilor. O asemenea declarație a fost, în fapt, o încercare a domnului de *captatio benevolentiae*, care să-i asigure adeziunea poporului asupra căruia urma să domnească⁴.

În afara ideii latinității, discursul domnitorului către țară transmitea moldovenilor și ideea originii comune a tuturor românilor. Potrivit părerii lui Adolf Armbruster, Despot ar fi elaborat un plan de unire politică personală a celor trei țări române, care și-a găsit locul perfect în cadrul unui larg proiect de eliberare antiotomană. „Se realizează așadar, pentru prima oară, o asociere politică a ideii romanității românilor cu cea a unității naționale”⁵. Este adevărat că, în același discurs către țară, Despot depășea limitele spațiului „dacic” atunci când își propunea să elibereze „Țara Românească și apoi toată Grecia”, făcând cunoscuți lumii întregi „pe adevărații romani și urmașii lor” (locuitorii din vechiul areal al Imperiului Bizantin, din Rumelia otomană, se numeau însă „romei”, adică „romani”)⁶.

Toate diplomele de nobilitate pe care le primise Despot, precum și însemnele sale heraldice, – din perioada când era doar pretendent la tronul Moldovei, și cu atât mai mult după aceea – sunt realizate spre a susține acest deziderat al Heraclidului. Astfel, pe monedele mijlocii și mari emise în timpul domniei sale au fost redată elementele heraldice descrise în diploma dăruită de Carol Quintus, la 22 octombrie 1555: „Un scut de aceeași lungime și lățime, împărțit în patru părți egale. În stânga jos, pe câmpul alb (*de argint*, n.n.), să fie un pește de culoare naturală, având în gură un inel de aur împodobit cu mărgăritar; coada peștelui să fie întoarsă către partea interioară a scutului, iar capul ridicat în sus. Partea din dreapta scutului să aibă, tot în câmp alb, un templu de formă rotundă, de culoare albastră, cu uși negre. Pe partea din stânga-sus a scutului trebuie să fie cuprinsă, în câmp deschis galben (*auriu*, n.n.), un dafin cu o rădăcină, în mărime și culoare naturală, al cărui

2

³ Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, Editura Academiei, București, 1972, p. 95.⁴ *Ibidem*, p. 96.⁵ *Ibidem*.⁶ Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. II/I, București, 1891, p. 416.

trunchi îl înfășoară un șarpe verde cu pete albastre, având capul întors către interior, iar coada spre exteriorul scutului. Partea din dreapta-jos, trebuie să cuprindă un leu cu gheare roșii sau argintii, cu limba scoasă afară și coada în sus, îndoită pe spate, ca și cum ar sări într-o peșteră” (Fig. 1).

Interpretări heraldice ale acestei steme sunt oferite de Octavian Iliescu⁷, Dan Cernovodeanu⁸ și Gheorghe Pungă⁹. Au fost descoperite, de către cercetătorii amintiți, enigmele talerului emis de Despot Vodă. Acest taler de argint, cu diametrul de 44 mm, are pe revers un cartuș împărțit în 16 cartiere, grupate patru câte patru, în abis (ecusonul central) figurând capul de bour, stema Moldovei. Primul câmp este scartelat și conține cele patru elemente heraldice concesate de Carol Quintus (templul, dafinul cu șarpele, leul și peștele cu inelul în gură); cartierul IV repetă aceste însemne; cartierul II cuprinde scutul cu stema dinastică a Moldovei, acvila bicefală habsburgică, un dafin fără șarpe și o coroană deschisă, cu cu trei fleuroane, între care sunt amplasate două rozete; în cartierul III se repetă trei simboluri din cartierul II, în ordinea: coroană, acvilă bicefală, stemă, iar dafinul este înlocuit cu o cruce. Cartușul este timbrat de o acvilă bicefală, deasupra căreia se găsește o coroană deschisă. Simbolurile acestea au fost reproduse și pe talerul emis de Despot în 1563.

Cercetătorii sunt de acord că Iacob Heraclid era un cunoscător al regulilor heraldice occidentale și nu exclud posibilitatea ca el să fi colaborat cu heraldistul Curții Imperiale la realizarea Diplomei și deci și la baterea monedelor.

Octavian Iliescu interpreta prezența celor două roze ca fiind un simbol al planului visat de Iacob Heraclid, de a uni cele două țări românești sub sceptrul său. Istoricul Gheorghe Pungă era însă de părere că ele reprezintă cele cinci ramuri concesate de Carol V, prin aceeași diplomă, și că redarea lor de două ori avea doar scopul de a umple, în mod simetric, spațiile dintre fleuroanele cruciforme ale coroanei; acesta pentru că, deși Despot își dorea unirea cu Țara Românească, pregătise pentru tronul muntenesc pe un pretendent, Dimitrie, care nu era decât omul de legătură dintre protestanții germani și patriarhul Constantinopolului¹⁰. Se știe că Despot avea pregătit și pentru Transilvania un pretendent. În acest context, nu excludem posibilitatea ca planul invocat să fi urmărit, pentru început, impunerea pe tronurile țărilor vecine a doi principii aliați, devotați aceleiași proiect, pentru ca mai apoi, „într-un mare și nou Bizanț”, aceștia să nu mai fie decât simpli guvernatori, supt sceptrul autoritar al unui *basilikos*, precum Despot Heraclidul. Pentru susținerea acestei ipoteze poate fi invocat raportul expediat de Belsius lui Maximilian de Habsburg, la 13 iunie 1562, din care aflăm că domnul Moldovei ar fi cerut secuilor „să-l primească drept rege, sau pe el sau pe cine va voi el”. Poate fi luată în considerare și opinia istoricului Ilie Țabrea, care susține că Despot a bătut dinari de argint cu diametrul de 16 mm, pentru a circula în Transilvania. Moneda avea pe avers un scut scartelat astfel: primul cartier în două fascii; al doilea cu o cruce cu două brațe; în al III-lea două capete încoronate; și în al patrulea un leu

⁷ Octavian Iliescu, *Destăinuirile unei steme*, în „Magazin istoric”, 1969, nr. 7-8, p. 166-169.

⁸ Dan Cernovodeanu, *Știința și arta heraldică din România*, București, 1977, p. 84.

⁹ Gheorghe Pungă, *Studii de istorie medievală și științe auxiliare* (I), Casa Editorială Demiurg, Iași, 1999, p. 49.

¹⁰ *Ibidem*, p. 50.

în poziția spre stânga, alergând. Totul era însoțit de un corb cu un inel în cioc, așa cum apărea pe dinarii ungurești ai lui Matias Corvin. Pe revers era chipul Madonei¹¹.

Potrivit relatărilor din epocă, se știe că Despot a folosit două coroane după urcarea pe tronul Moldovei. Amândouă erau confecționate din aur pur. Una era princiară, ce i se cuvenea în mai vechea calitate de „principe de Samos”; cealaltă coroană, „regală”, urma să fie purtată de acesta după urcarea pe tronul Moldovei. Despot a refuzat să mai poarte vechea coroană a țării și a comandat alta, o coroană „regală”, așa cum spune Sommer¹², pentru a aminti de puterea vechilor voievozi ai Moldovei, al căror urmaș se declara. Diploma imperială primită de la Carol Quintul preciza semnificația coroanei deschise, ce reprezenta descendența lui Despot dintr-o „familie nobilă și regală”.

De altfel, Despot a uzurpat – cu scopul legitimării idealului său, de unire a românilor – cel mai înalt titlu asumat de unii împărați romani: pe aversul monedelor bătute de el se poate citi legenda: „HERACLES DESPOTE. PATRIS PATRIE”. Acest titlu de „părinte al patriei” apare și în unele documente emise de el, precum cel de la 11 septembrie 1562, în care avea intitulăția „Ioan voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, părintele patriei”. Cu acest titlu fusese investit Octavian Augustus de către Senatul Roman, în anul 2 a. Chr. – primind astfel și dreptul de a controla toate magistraturile¹³. De altfel, pe monede chipul lui Despot apare redat purtând pe cap coroană deschisă și având alături celelalte atribute ale puterii (sceptrul și spada), fapt ce amintește de sigiliile regale din Occident¹⁴ (Fig. 2).

În ce privește stema Moldovei care apare pe o pecete atârnată a unui document emis de Despot – descoperită și publicată de N. Iorga – aceasta avea „între alte steme, bourul moldovenesc cu stema între coarne, deasupra căreia i se răschiră (desfac, n.n.) aripile vulturului împărătesc cu două capete, iar legenda greacă zice: «Pecetea Heraclidului Despot de Paros, de Samos, al Moldovei și celelalte»”¹⁵, nu sunt multe de spus. Pecetea era folosită de domn și la 1560, în scrisori pe care le adresa brașovenilor și în care solicita, returnarea bunurilor sale rămase după plecarea grăbită din oraș, sau o comandă de tunuri făcută pixidarului Thomas Messerschmidt. Gheorghe Pungă remarcă faptul că prezența bourului, la acea dată, în sigiliul lui Despot nu trebuie să surprindă, deoarece acesta era recunoscut oficial ca și pretendent la tronul Moldovei¹⁶. La fel și diploma pe care Ferdinand de Habsburg o acorda lui Despot, la 9 aprilie 1560 și care făcea referire specială la ocuparea tronului de la Suceava de către Heraclide. Un inel sigilar pe care Despot și-l făurise avea redat bourul într-un scut timbrat de o coroană deschisă, încadrat de o parte și de alta de inițialele latinești „D.I.”.

Visurile lui Despot se puteau înfăptui, așa cum recunoștea și el, numai „cu ajutorul și favoarea împăratului Ferdinand, domnul meu foarte darnic”, în contextul mai amplu al

¹¹ *Ibidem*, p. 51.

¹² Cf. Johannes Sommer Pirnensis, Antonius Maria Gratianus, *Viața lui Despot Vodă. Istoriografia renașterii despre Români*, introducere, schițe biografice, text latin stabilit traducere, note și comentarii, indice de Traian Diaconescu, Editura Institutul European, 1998, *passim*.

¹³ *Ibidem*, p. 53.

¹⁴ *Ibidem*, p. 53, nota 47.

¹⁵ *Ibidem*, p. 47.

¹⁶ *Ibidem* p. 46.

pregătirii unei cruciade antiotomane¹⁷. Cea mai elocventă ilustrare a acestei idei este moneda de argint emisă în 1563, care oferă imaginea unirii sub conducerea Moldovei și sub protectoratul lui Ferdinand (poate și a Poloniei) pentru că, la 1 iunie 1562, austriei încheiaseră pacea cu turcii. Moldova este reprezentată în central, prin capul de bour; urmează apoi vulturul Munteniei (Transalpina), iar dedesubt turnurile Transilvaniei. Mai apar însemnele Imperiului Romano-German și poate chiar ale Poloniei. Toate sunt puse sub ocrotirea vulturului bicefal austriac (bizantin?).

Urmând exemplul lui Petru Rareș și mai apoi al rivalului său direct, Alexandru Lăpușneanu, Despot pretinde a fi nepotul lui Ștefan cel Mare, și a revendicat posesiunile Moldovei de pe teritoriul transilvănean, Ciceul și Cetatea de Baltă, pe care Ioan Zapolya le confiscase după fuga lui Lăpușneanu. Contextul politic extern îi era favorabil. Documentele schimbate între el și Habsburgi, în primele luni ale anului 1562, dovedeau că principele Ioan Sigismund al Transilvaniei, avea reale motive de temere. Cele două armate urmau a ataca Transilvania atât dinspre partea Ungariei cât și dinspre Moldova. Despot și Ferdinand s-au folosit de nemulțumirile secuilor față de măsurile pe care principele Transilvaniei le luase față de ei, restrângându-le vechile libertăți și privilegii. Anton Székely, apropiatul lui Despot, originar din Trei Scaune, urma să aibă un rol important în mobilizarea secuilor. Planul lui Ferdinand de a alunga pe Ioan Sigismund Zapolya și a cuceri Transilvania nu a avut însă succes. Trupele lui Francisc Zay au fost înfrânte, iar Despot și-a concentrat forțele la granița vestică, dar s-a temut să intervină, cu atât mai mult cu cât poziția sa la tronul Moldovei nu era consolidată. Sultanul, care nu-i recunoscuse încă domnia, îi cerea acum un gest de credință, solicitând să-l ajute cu trupe pe principele Transilvaniei¹⁸. În aceste condiții, este greu de spus cu ce scop fuseseră concentrate trupele lui Despot la granița transilvană.

Cu siguranță că domnul Moldovei nu a fost străin de răscoala secuilor și avusese chiar intenția de a intra în Transilvania încă de când se zvonise că Ioan Zapolya ar fi pe moarte. Numai că ajungând cu trupele (700 de soldați) până la Troțuș, a aflat, spune Nicolae Costin, „că s-au însămănătoșit craiu și s-au întorsu îndată înapoi la scaunul său”¹⁹. Domnitorul nu a intervenit cu cei 28 000 de soldați pe care-i promisese drept ajutor lui Zapolya, ci a așteptat să fructifice pentru sine intervenția armatei imperiale a lui Ferdinand, care urma să-i ajute pe secui. Răsculații secuilor au făcut apel la Despot pentru ca acesta să medieze o împăcare între ei și principe. Despot a rămas în expectativă. Poate să fi avut ceva vești legate de tratatul ce urma a fi încheiat la Praga, între Ferdinand și Sultan. Prin urmare, Heraclide, a trimis la curtea transilvană pe boierul Orăș, ca să medieze conflictul cu răsculații, iar pe Paul Székely, care era la acea vreme pârcălab de Suceava, îl trimetea pentru tratative legate de redobândirea Cetății de Baltă și a Ciceului: „să se prefacă acesta rebel față de mine (de Despot) și să ocupe cu forța Țara Secuilor”²⁰.

¹⁷ *Ibidem*, p. 46.

¹⁸ *Călători străini despre Țările Române*, II, volum îngrijit de Maria Holban, M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, Editura Științifică, București, 1970, p. 172.

¹⁹ Nicolae Costin, *Opere*, vol I, *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601 și de la 1709 la 1711*, ediție cu studiu introductiv, note, comentarii, indice și glosar de Const. A. Stoide și I. Lăzărescu, cu prefață de G. Ivănescu, Editura Junimea, Iași, p. 207.

²⁰ *Călători străini*, II, p. 201.

Conjunctura internațională nu a fost favorabilă nici răsculaților nici lui Despot. La 1 iunie era ratificat tratatul turco-habsburgic. În aceste condiții imperialii se retrag din Transilvania. Secuii se temeau la fel de mult ca și de Ioan Zapolya, de intervenția lui Despot, care îi atenționase ca să-l „primească drept rege sau pe el sau pe cine va voi el, atunci când fiul lui Ioan ar fi gonit din domnie”²¹. Răsculații sunt lăsați la voia întâmplării și sunt înfrânți de armata principelui și a nobililor transilvăneni.

Intenția lui Despot de a-și întinde autoritatea asupra acestui teritoriu românesc era evidentă și cunoscută de agenții imperiali care avertizau despre posibilitatea ca Transilvania să fie „răpită în scurtă vreme de turci, sau de a fi ocupată chiar de Despot, chiar pe seama sa... în primul rând la moartea sultanului”. Așa că, îndemnau ocuparea ei ... „și nu trebuie să ne împiedice armistițiul care și altminteri anul acesta va fi rupt de moartea sultanului”²².

Ioan Sigismund Zapolya intenționa el însuși a realiza unitatea celor trei state, dar sub sceptrul său. Disputa dintre cei doi era atât de mare încât Despot amenința că „acele moșii i le va scoate el fie și din piept”. Numai că, în toamnă reușita a fost a lui Ioan Sigismund. Moldova proclama ca domn pe Tomșa, ca pe „un nou Ștefan-Vodă”, iar ajutoarele din Transilvania pentru cucerirea Sucevei unde era asediat Despot nu întârziară să apară.

Țara Românească nu lipsea din proiectul reconstituirii „vechii Dacii”. Încă din epoca lui Alexandru Lăpușnenau Moldova a revenit la politica de protectorat politic față de Țara Românească, politică pe care de altfel o duseseră și iluștrii predecesori ai domnului. Este cert faptul că Despot a considerat Țara Românească ca fiind o parte integrantă a moștenirii sale politice, moștenire ce se lega de refacerea unității politice a vechii Dacii. Titulatura vorbește de la sine: „*Heraclides Iacobus Basilicus Dei gratia Despotas Sami etc regni Moldaviae princeps, palatinus Walachiae, gentis utriusque dominus et haeres...*”. Având în vedere că domnul folosea această titulatură mai ales în scrisorile adresate Habsburgilor, este limpede că se făcuse exponentul acestora în realizarea planului refacerii granițelor Sfântului Imperiului Roman de Națiune Germană, în limitele „naturale”, date de limesul danubian și de litoralul pontic. Evident, planul era prea îndrăzneț și punerea lui în practică cerea timp și mai ales răbdare pentru a nu leza susceptibilitatea vecinilor puternici. Este de discutat, mai ales, în ce măsură Despot a fost instrumentul planurilor Habsburgilor de a-și impune dominația politică la Dunărea de Jos, sau a urmărit propriul său plan politic de recuperare a gloriei antice Dacii. În mod firesc, în peregrinările sale din lumea germană, printre umaniștii adepți ai Reformei, s-a familiarizat cu justificarea istorică și politizarea noțiunii de Dacia, menită să legitimeze pretențiile Casei de Austria în spațiul extra-carpatic și în bazinul pontic. De aici și până la visul „bizantin” al lui Despot nu a mai fost decât un pas. Stanislas Sarnicki (*Sarnicus*), contemporan și prieten intim al principelui, scria că Despot „se gândea să refacă el însuși acel regat, pe moment acoperit de pământ și de praf, și să-și împodobească fruntea cu coroana regală...”.

Politica lui Despot a fost aceea de zădărniciere a planurilor reformate de a prelua controlul asupra spațiului carpato-dunărean cu ajutorul Curții de la Viena. Ca urmare, după primirea investiturii sale ca Domn al Moldovei, Despot a „omis” să îl mai sprijine pe pretendentul Dimitrie, care fusese „frate întru credință”, în vederea ocupării tronului Țării

²¹ *Ibidem*, p. 202.

²² *Ibidem*, p. 251.

Românești. Acest Dimitrie, sârb de origine, a fost reprezentantul Patriarhiei din Constantinopol în discuțiile cu protestanții și om de încredere a lui Melanchton. În marele plan reformat el urma a ocupa tronul Țării Românești, așa cum Despot fusese sprijinit să-l ocupe pe cel al Moldovei. Despot a continuat a să spere că poate ocupa el însuși tronul Țării Românești, folosindu-se, la început, de stratagema acceptării unei alianțe dinastice, sau prin punerea pe tronul muntenesc a unui candidat credincios lui. După luarea domnie Țării Românești, Petru cel Tânăr (1550-1568) s-a arătat dispus să încheie alianțe cu vecinii săi. Acesta a trimis la Despot o solie (13 aprilie 1562) în care cerea „pace și bună vecinătate” cu Moldova. Atunci se tratase și cu privire la căsătoria lui Despot, „în același timp cu învoiala pentru un fel de domnie ereditară”²³. La 6 iunie, boierii Moțoc și Avram din Bănila se întoarseră din Țara Românească unde fuseseră ca „pețitori după mireasă”. S-a decis ca nunta să fie pe 15 august, iar Despot urma să-i invite pe M.S. Împăratul, pe regele Spaniei, pe Maximilian, pe Nicolae Olahus, pe Nadasdy și pe Francisc Zay, regele Poloniei, pe ducele Albert al Prusiei, și pe Ioan Sigismund Zapolya²⁴.

Nunta a fost însă amânată pentru luna octombrie, sub pretextul că ar fi urmat a se oficia odată cu căsătoria fratelui miresei, domnul Țării Românești, cu fiica nobilului transilvănean Nicolae Cherepovici. Se pare că amânarea s-a datorat faptului că începuse a se ști despre armistițiul Habsburgilor cu turcii și deci se presupunea că însăși domnia lui Despot putea fi pusă în pericol. Mai mult, Moldova a fost atacată dinspre Țara Românească de către turci tocmiți de Alexandru Lăpușneanu, care spera să revină pe tronul Moldovei. Deși Despot i-a învins pe munteni și i-a obligat să plătească un tribut de 5000 de florini, „mireasa promisă mai înainte nu i-au dat-o”²⁵. Supărat, se pare, că aceste planuri ale sale au fost zădărnice, Iacob Heraclide a adus lângă el pe Nicolae Basarab, pretendent la tronul Țării Românești, fiul lui Barbu Craiovescu și nepotul lui Neagoe Basarab, cu șanse mari de a fi acceptat de turci și de parte a boierimii muntene²⁶.

Despot a încercat și o altă legătură matrimonială, cu o fată castelanului polonez Martin Zborowski, castelanul Cracoviei, proiect care a rămas nefinalizat, cu atât mai mult cu cât se pare că această decizie a stârnit nemulțumirea boierimii moldovene, care a decis înlăturarea lui de pe tron.

La 6 ianuarie 1563, Despot și cei apropiați lui mai sperau că unirea românilor din cele trei țări se poate realiza. Altfel de ce să mai fi pus la cale șiretenia legată de visul său premonitriu și de viziunea potrivit căreia au apărut în iatacul Domnului „trei tineri înveșmântați în in strălucitor, precum sunt zugrăviți îngerii și că fiecare dintre ei purtau în mână câte o coroană? Născocirea a fost interpretată, așa cum își dorea Despot „cum că domnia lui se va întinde peste trei țări”²⁷.

Tot pe linia aceleiași politici de unificare trebuie să punem și decizia din 14 februarie 1563, pusă în practică la insistențele boierilor, de a lua Hotinul din stăpânirea lui Laski, „a

²³ *Ibidem*, p. 146.

²⁴ *Ibidem*, p. 177.

²⁵ *Ibidem*, 224.

²⁶ *Documente turcești privind istoria României*, vol. I (1455-1774), întocmit de Mustafa A. Mehmed, București, 1976, p. 58.

²⁷ *Călători străini*, II, p. 262.

slobozi oștenii”. Apoi au fost puși pârçălabi ai acelei cetăți doi moldoveni: Avram din Bănila și pe Moghilă, fiind întărită și garnizoana, cu 40 de pedestrași unguri. Cetatea Hotinului, una din cele mai puternice pe care le avea Moldova, îi fusese dată polonezului pentru că acesta îl împrumutase, înainte de urcarea pe tron, cu 10.000 de galbeni, bani pentru care își pusesse amanet moșiile. Însă Despot a uitat binele făcut și a cedat Hotinul numai constrâns de împrejurări. Viitorul mare stat românesc trebuia să fie strașnic protejat de puternicele cetăți din răsărit, de pe malurile Nistrului.

În vara anului 1563 nemulțumirile față de domnia lui Despot au crescut: vechii săi aliați, Habsburgii, l-au părăsit în condițiile în care încheiaseră tratatul cu Poarta și nu mai aveau interesul unui aliat la granița Transilvaniei. Despot însuși a devenit credincios turcilor, în condițiile în care Ioan Zapolya și Sigismund August trimeteau pe mai departe scrisori la Înalta Poartă, în care se plâneau de duplicitatea domnului de la Suceava. Fostul său prieten, Laski, nemulțumit de faptul că i se luase Hotinul, l-a sprijinit pe o vreme pe cneazul Dimitrie Wiśniowiescki, care a atacat Moldova în vara lui 1563, pentru a obține tronul. Astfel, în momentul în care boierii au pus la cale îndepărtarea sa, Despot se afla singur și a căzut răpus de securea călăului, iar odată cu el și visul de a fi stăpânul unui puternic stat dacic.

“The Dacian Project” of John Jacob Heraclidis Despot (1561-1563)

Abstract

During the 16th century the subject of unification of Moldavia with Wallachia and even with Transylvania was more and more frequently discussed, under the influence of Renaissance scholars. The present paper we endeavor to corroborate the arguments supporting the hypothesis that voivode Despot was the first one presenting a concrete and public project of unification for the two Romanian principalities. This subject is discussed by other historians, in the context of the life and activity of John Jacob Heraclidis Despot, but this is the first time when this “Dacian Project” is treated as a separate theme.

Fig. 1. Talerul lui Despot vodă din 1562 (revers)

Fig. 2. Talerul lui Despot vodă din 1562 (avers)